

vijo dlje. Predstavita različne tipe raziskav o dolgoživosti, osredotočita pa se na psihološke dejavnike dolgoživosti, kot so vzdrževanje kognitivne kondicije (zdrava radovednost in učljivost), razvijanje samopodobe, subjektivno diferencirano stališče do svojega zdravja, zadovoljstvo v življenju, vedenjske navade, življenjski stil in pogojenost s spolom. Seveda pri tem ne pozabita na družbene dejavnike, kot so družinsko življenje, družbeni položaj, družbena podpora, dostopnost do zdravstvenih storitev ipd. Znova poudarita, kako pomembno je, da so stari ljudje *slušani* in da znajo tudi sami *poslušati*. Ne pozabita tudi omeniti nekaterih dejavnikov, ki skrajšujejo življenje, a se pri tem ne zadržujeta. V vseh pogledih je zanju najbolj sumljivo kajenje. Avtorja pokažeta tudi nekatere novejšje teoretične modele dolgega življenja, ki jih razvijajo nekateri specializirani centri po svetu. Značilna za nove interpretacije dolgoživosti je integracija različnih dejavnikov, integrativna vloga pa je ena osrednjih nalog gerontopsiholoških storitev.

V zadnjem poglavju Gerald Gatterer razmišlja o smrti (str. 237–255). Smrt in umiranje vstopata v središče zanimanja zaradi sprememb v družbenem življenju. Poglobljena znanstvena refleksija na tem področju je vseeno možna le pogojno, saj je doslej na razpolago malo podatkov. Skrb zbujajoča je dnevna zdravstvenopolitična razprava, ki prinaša na to področje več nejasnosti kot jasnosti. Avtor se zavestno omeji do politično motiviranih razprav in se posveti številnim drugim dejavnikom, kot so verski, psihološki, medicinski, filozofski, sociološki in ekološki. Glede na prejšnja obdobja, v katerih je bila smrt predvsem družinski dogodek, in glede na to, da je danes smrt vse bolj vprašanje zdravstvene politike, vidi v pravkar omenjenih dejavnikih nekakšne vzvode za ukrepanje. Ne gre za ukrepe v pravem pomenu besede niti ne za recepte, metode ali razvijanje novih zdravil, pač pa za spremljanje do praga smrti. Avtor govori o vlogi gerontopsihologije v okviru hospica in paliativne

nege (in obratno). Vloga gerontopsihologije v današnji tehnični kulturi je razviti novo filozofijo umiranja. Kot rečeno, težišče ni več ukrepanje, pač pa spremljanje, lajšanje trpljenja, hranjenje, pomoč pri dihanju, duhovna in duševna pomoč, pa tudi svetovalna podpora sorodnikom.

Knjiga je zamišljena kot priročnik za strokovnjake v gerontologiji in za psihologe, ki se ukvarjajo s starostjo in staranjem. Glede na jezik, nazorno delitev tematike in prikaz praktičnih modelov je knjiga namenjena tudi poklicem v zdravstvu in socialni in še komu. Knjiga je namreč pregledna, znanstvena utemeljenost pa ne ovira razumevanja, postavljanja vprašanj in ustvarjalnega iskanja novih poti. Ker knjiga na eni strani spodbuja razvoj poklicev v delu s starimi ljudmi, na drugi strani na času primeren način opredeljuje trajne rešitve, spodbuja pa tudi strokovne in znanstvene kroge, da si ustvarijo teoretično bazo za bolj kakovostno delo, zasluži najvišjo oceno.

Anton Mlinar

Vertot Nelka (2008). *Prebivalstvo Slovenije se stara - potrebno je medgeneracijsko sožitje*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije, november 2008, 71 str. http://www.stat.si/doc/pub/Staranje_prebivalstva_slo.pdf

PREBIVALSTVO SLOVENIJE SE STARA

Leta 2005 je Evropska komisija v Zeleni knjigi *Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami*, pozvala k nujnosti razvoja novih oblik solidarnosti med generacijami z medsebojno podporo in prenosom znanja in izkušenj. Pred kratkim, 29. aprila, smo praznovali 1. evropski dan solidarnosti med generacijama, na ravni EU potekajo prizadevanja, da se leto 2012 razglasi kot evropsko leto aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti, v času slovenskega predsedovanja Evropski uniji, sta slovensko predsedstvo Sveta EU in Evropska komisija aprila 2008 organizirala odmevno konferenco o medgeneracijski solidarnosti za družbe sožitja in

socialne povezanosti. To je le nekaj prizadevanj in dogodkov v zadnjih letih, katerih cilj je večja solidarnost in sožitje med generacijami. Kot je na omenjeni konferenci poudarila takratna ministrica Marjeta Cotman, je zaradi spremene demografske sestave medgeneracijska solidarnost pomembnejša kot kdajkoli prej, saj sedanje rešitve ne zmorejo več zagotavljati vsem državljanom primerne zdravstvene in socialne zaščite. Potrebno je spremeniti odnose in si na vseh ravneh družbenega življenja prizadevati za medgeneracijsko solidarnost.

Pričujoča publikacija Statističnega urada Slovenije je, kot je zapisala njena avtorica, prispevek Urada k boljšemu razumevanju razmer v Sloveniji v času pred »prihajajočo« pospešeno starajočo se družbo – z vidika statistične stroke. V brošuri so predstavljena nekatera razmerja med generacijami, ki opozarjajo na nujnost dobre strategije aktivnega staranja prebivalstva Slovenije. Ta naj bi zagotavljala ne samo kakovostno staranje starejših, ampak tudi čedalje bolj kakovostno medgeneracijsko sožitje. Brošura omogoča vpogled v nekatera področja razvoja prebivalstva pri nas v primerjavi s stanjem v državah članicah EU-27, saj se prebivalstvo različnih držav, ne stara enako intenzivno.

Avtorica najprej opozori na več dejstev, med katerimi navajamo sledeča:

- Naraščanje deleža starejšega prebivalstva je večinoma posledica demografskega prehoda z visokih na nizke stopnje rodnosti in smrtnosti.
- Staranje prebivalstva je globalen pojav, ki neposredno vpliva na medgeneracijska in znotraj generacijska razmerja z vidikov pravičnosti in solidarnosti.
- Staranje prebivalstva se bo kazalo na ekonomskem, socialnem in političnem področju.
- Naraščanje trenda rasti deleža starejših je danes skoraj nemogoče spremeniti.
- Starostna skupina starejših se (globalno) vsako leto poveča za 2%, to pomeni, da narašča precej hitreje kot celotno prebivalstvo.

- Dobra polovica svetovne populacije starejših živi v mestnih območjih in ta delež bo v prihodnje še naraščal.
- V zadnji polovici 20. stoletja se je življenje posameznika podaljšalo za 20 let, a ne v vseh državah enako.
- Srednja starost (mediana) svetovnega prebivalstva je danes 26 let, do let 2050 bo že 36 let.
- V svetu najhitreje najhitreje narašča število starih 80 let in več. Ta starostna skupina naraste na leto za 3,8% in predstavlja 11% vseh starejših prebivalcev sveta, do sredine 21. stoletja pa bo po pričakovanjih dosegla že petino vseh starejših.
- Danes pride v razvitih državah pet delovno sposobnih prebivalcev¹ na osebo staro 65+, do sredine 21. stoletja bosta le še dva.
- 55% starejšega prebivalstva nasvetu predstavljajo ženske.
- Zaskrbljujoče so razlike so med posameznimi regijami sveta; med Evropejci je 60 let ali več danes star vsak peti, med Afričani vsak dvajseti.
- V svetu sta prišli leta 1950 manj kot dve osebi, stari 85+, na 100 oseb, starih 50–64 let. Do leta 2000 je ta koeficient narasel na 4 osebe, do leta 2050 pa naj bi na 11 oseb. Ta podatek kaže na potencialno dostopnosti neformalnih oskrbovalcev bolnih starih ljudi.
- Starejši so v manj razvitih državah vključeni v trg delovne sile v večjem obsegu kot v bolj razvitih državah.

Vertotova je zbrala v publikaciji tudi veliko podatkov, ki se nanašajo na posamezne države Evropske unije in na Evropsko unijo kot celoto. Nekaj jih povzemamo:

- Po Eurostatovih projekcijah prebivalstva Euro-pop2008 se bo staranje prebivalstva intenzivno nadaljevalo – delež oseb, starejših od 65 let se bo od leta 2008 do leta 2060 povzpел s 17,1% na 30,0%, delež starih 80+ pa v enakem obdobju s 4,4% na 12,1%.

1 stari od 15 do 64 let

- Leta 2060 naj bi bile po številu prebivalstva največje države EU: Združeno kraljestvo, Francija, Nemčija, Italija in Španija.
- Po predvidevanjih bo do leta 2020 četrtnina prebivalcev EU starejših od 65 let, do leta 2060 pa že 30% v Sloveniji bo oseb te starosti predvidoma 33,4%.
- Število delovno aktivnih prebivalcev se bo v Evropi po predvidevanjih do leta 2030 zmanjšalo za skoraj 7% in bodo morali dalj časa ostati delovno aktivni tudi starejši.
- Trenutno pridejo v EU na vsako osebo, starejšo od 65 let, štiri delovno sposobne osebe. To razmerje bo leta 2050 tako, da bosta dve zaposleni osebi »plačevali« za enega upokojenca.
- Proces staranja prebivalstva bo vplival tudi na povečanje starostne odvisnosti »starejših«². Ta je bila leta 2000 v EU 25% in se bo po projekcijah do leta 2060 povečala na več kot 50%. V Sloveniji je bila leta 2002 starostna odvisnost 21%.
- V državah članicah EU-27 se je pričakovano trajanje življenja ob rojstvu v zadnjih štirih desetletjih podaljšalo za 8 let. Za moške je preseglo 79 let, za ženske pa 84 let.
- Evropske ženske v starosti od 15 do 49 let, to je v rodni dobi, rodijo povprečno le 1,5 otroka.

Povzemamo še nekaj statističnih spoznanj povezanih s starajočo se slovensko družbo:

- Konec leta 1995 so stari 65+ predstavljali 12,5% prebivalstva, leta 2008 že skoraj petino prebivalstva, po projekcijah Europop2008 pa naj bi se njihov delež do leta 2060 povzpел na 33,4%. Delež starih 80 let in več se bo z današnjih 4% dvignil na 12% leta 2060. Delež oseb starih med 20 in 64 let pa naj bi se z nekaj manj kot dveh tretjin zmanjšal na manj kot polovico vseh prebivalcev.

2 razmerje med številom ljudi, starih 65 let ali več, in številom ljudi, starih od 15 do 64 let

- Število prebivalcev se bo do leta 2019 še povečevalo, nato pa bo začelo upadati in leta 2060 doseglo število 1,76 milijona. V Sloveniji bo leta 2060 tako za 12,1% prebivalcev manj kot leta 2008.
- Tendenca upadanja deleža mladih in povečevanja deleža starih ljudi v skupnem prebivalstvu je najmočnejša v obalno-kraški, podravski, zasavski in goriški statistični regiji.
- Po podatkih Europop2008 za obdobje 2008–2060 in študiji Svetovne banke bo imela Slovenija do konca tretjega desetletja tega stoletja že eno najstarejših prebivalstev na svetu.
- Stopnja zaposlenosti starejših se v Sloveniji dviguje, a zaostaja za povprečjem EU. V EU-25 je leta 2007 povprečna stopnja zaposlenosti starejših oseb (55–64 let) znašala 44,7%, v Sloveniji pa 33,5% (v letu 2003 npr. le 23,5%).
- V EU je povprečna starost ob upokojitvi 60,9 let. Slovenija je med državami članicami EU po povprečni starosti državljanov ob njihovem izstopu iz delovnega kontingenta (56,2 leta) na prvem mestu, na Irskem pa se v povprečju upokojujejo najpozneje (64,6 leta). V Sloveniji je bila v letu 2006 povprečna starost ob upokojitvi starostnih in invalidskih upokojencev najnižja v EU (59,6 leta za starostne in 52,4 leta za invalidske upokojence).
- Pričakovano trajanje življenja Sloveniji se zvišuje, je pa še vedno nižje kot v članicah EU-15. Deček, rojen v Sloveniji v letih 2005/06, lahko pričakuje, da bo dočakal skoraj 75 let, prav takrat rojena deklica pa 82 let.
- V letu 2007 so bili umrli moški stari povprečno 69,1 leta oz. v povprečju za 9,1 leta mlajši od žensk, umrlih v tem letu.
- Z zniževanjem rodnosti se Slovenija srečuje že več kot 100 let, posebej intenzivno pa po letu 1980. V EU ima, ob Litvi, Romuniji, Italiji, Poljski in Slovaški eno najnižjih stopenj rodnosti, in sicer se ta v zadnjih desetih letih giblje med 1,24 in 1,32.

- V letu 2007 so bile matere v Sloveniji v povprečju stare 29,9 leta, ob rojstvu prvega otroka pa 28,2 leta (npr. leta 1970 23 let). To je doslej najvišja starost žensk ob rojstvu prvega otroka po drugi svetovni vojni pri nas. Tretjina žensk, ki so v letu 2007 prvič postale matere, je bila starejša od 30 let.
- Četrtnina starih 65+ živi v sama (11,4% moških in 33,5% žensk). Deleži žensk, ki živijo same, so v starostnih skupinah po 70. letu starosti vedno višji od 33%, najvišji so v starostni skupini 80–84 let (41,8%). V isti starostni skupini živi le 15,3% moških samih.
- Število prejemnikov pokojnin v Sloveniji v zadnjem desetletju narašča (2000–2007) povprečno po 1,5% letno. Zaradi skromne rasti delovno aktivnega prebivalstva pokojninski sistem, ki v pretežni meri še temelji na medgeneracijski solidarnosti, vedno težje izpolnjuje zastavljene naloge.
- Povprečna doba prejemanja starostne pokojnine (od upokojitve do smrti) je bila decembra 2007 v Sloveniji za ženske 20 let, za moške pa 16 let.
- Z zakonom predpisana starost za uveljavitev polne starostne pokojnine, ki se uvaja postopoma, je v Sloveniji za ženske 63 let, za moške pa 65 let. Povprečna, dejanska upokojitvena starost za prejemanje starostne pokojnine je bila v letu 2007 za ženske 57 let in 7 mesecev, za moške pa 61 let in 10 mesecev.
- V Sloveniji še vedno narašča število zavarovancev pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki plačujejo prispevke v pokojninsko blagajno, a razmerje med zavarovanci in upokojenci »pridobiva« v korist upokojencev.
- Nacionalni program socialnega varstva od 2006 do 2010 med drugim predvideva zagotovitev socialne oskrbe na domu za vsaj 10.000 oseb, starih 65 let ali več, kar je 3% oseb v tej starostni skupini. Pomoč na domu je v okviru javne službe v Sloveniji v prvi polovici leta 2007 izvajalo 74 različnih organizacij in izvajalcev. Med uporabniki pomoči na domu je bilo v letih 2006 in 2007 skoraj polovica vseh uporabnikov starih 80 let in več. Največjemu deležu oseb v starosti 65+ je bila pomoč na domu zagotovljena v goriški (2,1% vseh oseb v tej starostni skupini) in spodnjeposavski statistični regiji (2%), najmanjša pokritost pa je bila v koroški regiji, z manj kot 1%.
- 48,1% vse pomoči na domu je leta 2007 predstavljala pomoč v gospodinjstvu, 44,7% je bilo pomoči pri osebni higieni, 13,2% pa pomoči starejšim pri ohranjanju socialnih stikov.
- Za institucionalno varstvo starejših ljudi v Sloveniji skrbijo predvsem domovi za starejše; ti so praviloma javni socialnovarstveni zavodi. V 69 domovih za starejše so v letu 2007 skrbeli za 13.856 oskrbovancev. Zmogljivosti v socialnovarstvenih zavodih zadoščajo za sprejem dobrih 4% prebivalcev Slovenije v starosti 65+.
- Leta 2007 je bivalo v domovih za starejše 2,67% moških in 5,18% žensk starih 65 let in več med vsemi prebivalci v tej starostni skupini. Med vsemi prebivalci v starosti 80+ je leta 2007 bivalo v domovih za stare 6,75% toliko starih moških in 13% toliko starih žensk.

Pričujoči publikaciji daje dodatno vrednost dejstvo, da avtorica ne navaja zgolj statističnih podatkov, temveč mednje vključuje tudi slovensko zakonodajo in pomembne odločitve oz. ukrepe na ravni EU in na ta način zbrane podatke postavlja v ustrezen kontekst. Publikacija združuje vrsto aktualnih slovenskih, evropskih in svetovnih statističnih podatkov, pogrešamo le nekaj več podatkov o revščini in zdravju v starosti, podatkov o samomorilnosti in padcih starejših, podatke o pričakovanih letih zdravega življenja (HLY) ipd.

Simona Hvalič Touzery